

Stockholm 2003-10-02

Justitiedepartementet
103 33 Stockholm

Upphovsrätten i informationssamhället – genomförande av direktiv 2001/29/EG, mm (Ds 2003:35).

BUS framför här sitt remissvar avseende ovanstående departementspromemoria.

BUS

BUS, Bildkonst Upphovsrätt i Sverige, är en organisation som förvaltar anslutna bildkonstnärers upphovsrätt. Vi representerar drygt 5 000 svenska upphovsmän genom individuella avtal och genom ömsesidiga avtal med utländska organisationer representerar vi ytterligare ca 40 000 utländska upphovsmän i Sverige. Förvaltningen omfattar levande såväl som avlidna bildkonstnärers upphovsrätt.

Sedan införandet av droit de suite 1996 inkasserar och fördelar BUS droit de suite för samtliga rättighetsinnehavare.

På uppdrag av staten administrerar vi sedan 1997 Individuell Visningsersättning, IV. Se bilaga 1.

BUS företräder bildupphovsmännen inom BONUS Presskopia och Copyswede samt är ledamot i respektive organisations styrelse.

Vi fördelar (tillsammans med bl a Föreningen Svenska Tecknare) ersättningen för fotokopiering av böcker i undervisningsväsendet individuellt till de upphovsmän vars konstverk finns i böcker, så kallad IR - Individuell Reprografiersättning. Se bilaga 2.

BUS samarbetar med Konstnärernas Riksorganisation (KRO), Sveriges Konsthantverkare och Industriformgivare (KIF) och Svenska Konstnärsförbundet (SK) vilka besätter varsin styrelseplats inom BUS (tre av åtta).

BUS bildades 1989 och har drygt 10 års erfarenhet av hur upphovsrättslagstiftningen praktiskt fungerat för bildkonstnärerna. Denna praktiska erfarenhet är viktig att tillvarata i det nu pågående arbetet med förändringen av upphovsrättslagen.

Med syfte att särskilt belysa bildkonstnärernas behov insänds denna skrivelse.

BUS har också lämnat remissvar tillsammans med KLYS och Copyswede samt med övriga bildorganisationer. Vi vill även hänvisa till våra synpunkter på direktivets införlivande i svensk rätt som vi gav i en skrivelse till Justitieminister Thomas Bodström den 12 oktober 2001.

Inledning

Bildkonstnärerna är den upphovsmannagrupp som drabbas av de mest långtgående upphovsrättsliga inskränkningarna vilket medför att de inte har samma möjlighet som andra upphovsmannagrupper att utöva sin ekonomiska rätt och nyttiggöra sitt skydd. Vi anser att bildkonstnärernas rättigheter skall lyftas till en nivå jämförbar med andra upphovsmannagrupper. Att det är en prioritet även för regeringen framkommer i ds 2003:35, sidan 111, där det anges att det är önskvärt att stärka bildkonstnärernas ställning.

BUS är därför positiva till de föreslagna förstärkningar av bildkonstnärernas rättigheter som uppnås genom ett förtydligande av ensamrätten och begränsningar av dagens inskränningar. Tillräcklig hänsyn har dock inte tagits till utvecklingen av rättighetsförvaltningen på bildkonstområdet och utvecklingen av relevanta marknader. Ett fortsatt reformarbete, utifrån andra infallsvinklar än det föreliggande direktivet, är nödvändigt.

6. Ensamrättigheter

6.1 Exemplarframställningsrätten

Vi tillstyrker det förtydligande som görs i 2 § URL som medför att konstverk i bakgrunden utgör exemplar av verket. Förtydligandet innebär en välkommen förstärkning av bildkonstnärernas rätt. Förstärkningen är särskilt välkommen på reklamområdet där bildkonstnärernas verk medvetet nyttjas i olika miljöer och interiörer för att skapa en viss stämning eller förmedla ett visst budskap. Särskilt reklam är ett känsligt område och det är därför mycket värdefullt för bildkonstnären att kunna hindra användningen om så önskas.

6.2 Tillgängliggörande för allmänheten

BUS tillstyrker att området för den offentliga visningen begränsas genom att den indirekta visningen överförs till kategorin offentligt framförande.

I övrigt hänvisar BUS till KLYS och Copyswedes remissvar i denna del.

7 Inskränkningar i upphovsrätten

7.1 Trestegsregeln

BUS anser inte att trestegsregeln har beaktats fullt ut då inskränkningarna i 23-25 §§ URL i stora delar kvarstår oförändrade.

Trestegsregeln betonas särskilt i artikel 5:5 i direktivet. Enligt ds 2003:35 skall regeln beaktas vid införandet och/eller bibehållandet av inskränkningar. Existerande inskränkningar, och inte bara nya, måste därför prövas utifrån trestegsregeln. Inskränkningar skall inte strida mot det normala nyttjandet av verket och inte oskäligt inkräkta på rättighetshavarens legitima intressen.

Behovet av inskränkningar i den svenska upphovsrättslagen skall prövas utifrån de förutsättningar som gäller i Sverige idag. Inskränkningarna i 23-25 §§ URL har tillkommit vid en tid då en kollektiv rättighetsförvaltning för bildkonstnärerna inte var uppbyggd. De

bakomliggande motiven, såsom behovet av att ge allmänheten information och intresset av att upprätthålla en vetenskaplig/kritisk debatt, kan idag tillgodoses utan att rättigheterna inskränks. BUS ger enkelt och effektivt tillgång till verk genom avtal och licenser. Det faktum att en inskränkning står upptagen i artikel 5 i direktivet innebär inte att den är befogad i Sverige.

Vi förutsätter att en mer genomgående analys av inskränkningarna i 23-25 §§ URL i förhållande till trestegsregeln kommer att göras i samband med det fortsatta arbetet med att reformera upphovsrättslagen.

7.4 Framställning av exemplar för privat bruk

BUS anser att den föreslagna inskränningen strider mot direktivets artikel 5:2 b. I direktivet stagas att ersättning skall utgå för privatkopiering men en sådan ersättning har inte föreslagits avseende kopiering av enstaka bild.

BUS tillstyrker de föreslagna begränsningarna av inskränningen i 12 § URL men vi anser inte att de påverkar privatkopieringen av bild på så sätt att den fria kopieringen utgör ett obetydligt förfång för bildupphovsmannen.

För bildkonstnärens del finns det idag ingen möjlighet att själv skydda sina verk och se till att den privata användningen ersätts genom elektroniska betalningssystem. Den privata marknaden kan inte nås genom individuella avtal och den enda möjligheten till ersättning går via generella ersättningssystem som kassettersättningen. De ökade möjligheter till en individuell hantering som promemorian anger på sidan 139 är inte något som är relevant för bildupphovsmannen.

Antalet tillåtna kopior och omfattningen av kopieringen

Antalet kopior som kan framställas inom ramen för det privata bruket föreslås begränsas. Därutöver föreslås att kopiering av hela böcker inte skall vara tillåten. BUS önskar framhålla att dessa begränsningar endast marginellt påverkar kopieringen av bilder. Till skillnad från text kopieras alltid hela bilden. Skadan är därför redan skedd när ett begränsat avsnitt, ur t ex ett läromedel i konstvetenskap, kopieras.

Lovlig förlaga

I promemorian konstateras att mycket material laddas ner och sparas på hårddisk och att det inte utgår ersättning för den användningen, se sidan 149. Lösningen anges vara införande av ett krav på lovlig förlaga som anses begränsa kopieringen i en sådan omfattning att ytterligare kompensationsordningar inte behöver införas. En brist i resonemanget runt lagringen på hårddisk är att det enbart handlar om musik och film. Bilder på Internet är i större utsträckning än musik och film lovliga exemplar. Museers, tidskrifter och tidningars nyttjande på Internet är i regel reglerade i avtal med bildupphovsmännens organisationer och utgör en öppen källa, d v s tillgången begränsas inte genom tekniska åtgärder. Kravet på lovlig förlaga får därmed inte samma kopieringsbegränsade effekt för bild som för musik.

När det gäller resonemang runt andra verk som sparas på hårddisk, t ex bild, anges skälet till utebliven kompensation vara att utskriftsfunktioner i anslutning till materialet innebär att rättighetshavaren har samtyckt till kopiering. Det konstateras vidare att den tekniska utvecklingen möjliggör för rättighetshavaren att genom elektroniska betalningssystem ta betalt för kopieringen, se sidan 163. Av dessa skäl uteblir privatkopieringsersättning på t ex

hårddiskar. BUS invänder mot det förda resonemanget och anser det vara helt felaktigt för bildupphovsmannens del. Vi återkommer till varför nedan i 7.5 under rubriken Tekniska åtgärder.

Omfattningen av privatkopiering av bild.

Privatkopiering av bild kan och kommer att ske med stöd av inskränkningen trots de föreslagna begränsningarna. Kopieringskällan är Internet, tidningar, tidskrifter, böcker m m. Bilden laddas ned eller skannas in och lagras på hårddisk (här avses inte framställningen av sk tillfälliga kopior utan en medveten kopiering). En bilds lagringsutrymme har, i och med att komprimeringstekniken utvecklats och datorernas lagringskapacitet ökat, fått mindre betydelse för möjligheten att spara en bild på datorns hårddisk.

Att en omfattande privatkopiering av bild sker bekräftas av de maskiner som tillhandahålls till privatpersoner för ändamålet. En skanner kostar ca 500 kr och kombinerad skrivare, kopiator och skanner kostar mindre än 1 000 kr (siba september -03). Dessa maskiner är riktade mot privatpersoner och särskilt skanners är till stor del ägnad åt kopiering av bild. BUS anser att den marknaden måste svara mot ett behov av att kunna kopiera även andra verk än de som ingår i audio- och audiovisuella verk. Vi kan dessutom konstatera att kopiering för privat bruk kan ske på arbetsplatsen med hjälp av de maskiner som finns där, se sidan 144 i promemorian.

Ett fåtal undersökningar har gjorts för att kartlägga omfattningen av privatkopieringen av bild. När man granskar dessa undersökningar visar det att c:a 10 procent av all digital privatkopiering av skyddat material (eget producerat material är alltså borträknat) är bild. Kopieringen går till så att man huvudsakligen använder Internet eller en skanner som källa. Det som skannas in kommer från böcker, tidskrifter, vykort, serier och liknande pappersunderlag. Kopiering laddas ner på datorns hårddisk. Skillnaden mellan bilder och andra verk som musik är att bilden inte kopieras vidare till en CD, DVD eller liknande eftersom det inte finns någon uppspelningsanordning som är särskilt lämpad för bild, förutom datorn. Bilden stannar alltså på datorns hårddisk och används därifrån. Bilderna sprids i hög utsträckning via Internet och e-post.

Vi kan även konstatera vid en jämförelse med andra länder att ersättning för privat bruk av bild föreslås i Norge. Bild föreslogs även ge en rätt kompensation i det ursprungliga finska förslaget. Det kan även nämnas att BUS tyska systerorganisation Bild-Kunst under 2002 inkasserade 5,5 milj Euro i ersättningar från skanners.

7.5 Rimlig kompensation vid kopiering för privat bruk

Ersättning för privatkopiering utgår idag i form av kassettersättning. Kassettersättningen utgör dock endast en begränsad rätt och medför ingen ersättning för kopiering av stillbild. När det gäller förslaget till förändrade beräkningsgrunder för kassettersättning hänvisas till KLYS/Copyswedes remissvar. Kommentarer avseende den uteblivna kompensationen för kopiering av stillbild följer nedan.

Enligt direktivets artikel 5:2 b ska kompensation utgå oavsett vilket verk som kopieras och vilken typ av medier som mångfaldigandet sker på. Mångfaldigandet kan även ske såväl reprografiskt som digitalt.

Vid bedömningen av om en rimlig kompensation skall införas skall hänsyn tas till en rad faktorer som anges i direktivets inledning 35 och 39. Det rör tekniska skyddsåtgärder och de

särskilda förhållandena i varje enskilt fall där ett kriterium är den eventuella skadan för rättighetshavaren.

Tekniska åtgärder

Tekniska skyddsåtgärder för bild finns endast i en mycket begränsad omfattning. Bild tillgängliggörs i regel tillsammans med annat material genom öppna källor som förpackats av någon annan. Det gäller t ex tidningars nyhetstjänster på Internet och museers tillgängliggörande av sin samling eller verk som ställs ut. De eventuella tekniska skyddsåtgärder som förekommer kontrolleras inte av bildupphovsmannen utan av den som står bakom den produkt som bilden ingår i. Detsamma gäller utskriftsfunktioner.

Det är således rättighetshavaren i form av ett tidningsföretag eller liknande som kontrollerar möjligheten att erhålla ersättning för privatkopiering genom elektroniska betalningssystem och som också får anses vara den som samtycker till kopiering genom utskriftsfunktioner. Den enskilde upphovsmannen som lämnat ett enstaka bidrag, t ex i form av en bild, har däremot inte möjlighet att samtycka eller få en kompensation. I sammanhanget bör framhållas att den enskilde upphovsmannen knappast har möjlighet att få extra kompensation för privatkopiering i sitt avtal med användaren. Kopiering för privat bruk är tillåtet och det anges inte i lag att ersättning skall utgå vid ett sådant nyttjande. Det är därmed uteslutet att erhålla kompensation genom avtal med den som tillgängliggör bilden på Internet.

BUS anser således inte att det finns tekniska åtgärder som tillämpas av bildupphovsmannen och rätten till privatkopieringsersättning kan inte utebli på den grunden.

Skada för rättighetshavaren

Undersökningar, se ovan 7.5, visar att privatkopiering av bild sker och vi vet också att hjälpmedel för en sådan kopiering finns i hemmen. Kompensation i form av licensavgifter eller dylikt förekommer inte. BUS bedömning är att skaderekvisitet i stycke 35 i inledningen av direktivet är av begränsad betydelse. Det utgör ett rekvisit bland många och framhållas bör att ersättning skall utgå om inte förfånget för bildupphovsmännen är obetydligt, se s 138 promemorian.

Slutsats

Mot bakgrund av ovan yrkar BUS att privatkopieringsersättningen införs i enlighet med direktivets artikel 5:2 b. Ersättningen föreslås utgå på apparater som används för privatkopiering av bild såsom hårddiskar, skanners, skrivare och kopiatorer. Förutom kopiering av bild så skall ordningen kompensera kopiering av texter och noter.

Vi anser det vara orimligt att undandra vissa upphovsmannagrupper den rimliga kompensationen om det är så att vissa andra intressen skall skyddas. Om det är en sådan politisk prioritering som är motivet bör man i vart fall kompensera bildupphovsmännen på annat sätt t ex genom en offentlighetsrättslig ersättning.

Med syfte att belysa BUS förmåga att hantera generella ersättningssystem bifogas fördelning av IV, Individuell Visningsersättning samt IR, Individuell reprografiersättning.

7.12 Visning av exemplar

Till följd av att distansöverföringar av verk och visning med hjälp av tekniska hjälpmedel inte ryms inom begreppet offentlig visning i 2 § URL begränsas tillämpningsområdet för konsumtionsbestämmelsen i 20 § URL. Begränsningen av 20 § URL tillstryks av BUS.

Visning av konstverk genom film eller television

Med stöd av direktivets artikel 5:3 i föreslås att verk som är av mindre betydelse med hänsyn till filmens eller televisionprogrammets innehåll skall utgöra en inskränkning i bildkonstnärens rätt att framställa och sprida exemplar, framföra konstverk offentligt och överföra konstverk till allmänheten om detta sker genom film eller televisionsprogram. Förslaget införs genom en ny 20 a § URL.

7.15 Återgivning av konstverk i kritiska och vetenskapliga sammanhang

BUS tillstyrker den föreslagna begränsningen av inskränkningen i 23 § URL avseende möjligheten att fritt nyttja konstverk i vetenskapliga framställningar som ges ut med ett förvärvssyfte. Förändringen innebär att en rimlig balans införs mellan bildkonstnärens intressen och samhällets intresse av att upprätthålla en vetenskaplig debatt.

Vidare yrkar BUS att den fria användningen av bildkonst i anslutning till kritiska framställningar begränsas på samma sätt som föreslås avseende vetenskapliga verk. Den analoga användningen som sker med ett förvärvssyfte föreslås även fortsättningsvis vara fri med stöd av direktivets artikel 5:3 o. För att artikeln skall vara tillämplig krävs dock att användningen är av mindre betydelse för bildupphovsmännen. Då det inte är fallet och ett omfattande nyttjande sker i t ex böcker, tidningar och tidskrifter är inte 5:3 o tillämplig.

En uppdelning av begreppen kritisk och vetenskaplig är inte heller lämplig av andra skäl. Begreppen har i praktiken använts relativt synonymt. Nu föreslås begreppen delas i två och följderna är svåra att överblicka. Vår bedömning är att en vetenskaplig framställning många gånger även innehåller kritiska moment. BUS befävar därför att den föreslagna förstärkningen av bildupphovsmännens rätt inte kommer att få någon effekt i praktiken. Förlagens nyttjande kommer att ske i en oförändrad form utan att bildupphovsmannen får möjlighet att ta del av det ekonomiska utfallet.

Begreppet förvärvssyfte används på ett differentierat sätt i promemorian. BUS utgår från att det med förvärvssyfte i 23 § URL avses att syftet med verksamheten skall vara att få en intäkt eller något motsvarande och att vinstsyftet saknar betydelse i sammanhanget.

Fortsatt översyn av URL

I övrigt anser BUS att inskränkningen behöver utvärderas utifrån dagens förutsättningar och vi ifrågasätter starkt om det överhuvudtaget finns behov av en inskränkning av det här slaget. Avtal av s k klumpsummekaraktär har etablerats på tidskrifts- och dagspressområdet och förlagen erhåller enkelt och effektivt tillstånd till användning. Det är inte ett problem att få tillgång till verken och den vetenskapliga/kritiska debatten kan upprätthållas utan att bildupphovsmannen berövas sin möjlighet att erhålla ersättning. Bildanvändarens bristande betalningsförmåga eller betalningsvilja skall inte utgöra grund för en inskränkning.

Vi utgår från att behovet av inskränkningen i sin helhet kommer att analyseras i det fortsatta arbetet med att reformera upphovsrättslagen, se bl a s 74 promemorian.

Återgivning av konstverk i samband med redogörelse för dagshändelse, 23 § URL

Det råder oklarhet om vad som gäller för dagshändelserapportering på Internet. I SOU 1956:25 s 206 (se också s 328) anges att en tidning eller tidskrift som omfattas av

inskränkningen är en periodisk publikation och dess bilagor. Periodisk publikation är en skrift som mångfaldigas för distribution till allmänheten (se Nationalencyklopedin, band 15). Detta bekräftas av Henry Olsson, "Upphovsrättslagen en kommentar", sid 152. Att inte heller den tryckfrihetsrättsliga definitionen av tidning omfattar databaser på Internet har nyligen bekräftats av högsta domstolen (NJA 2003 s 31). I denna del överensstämmer promemorian inte med gällande rätt. Att Internetdatabaser som drivs av företag som ger ut periodiska skrifter skulle ha en särställning gentemot samma medieform som tillhandahålls av t ex ett bokförlag eller ett företag som enbart publicerar sig på Internet faller på sin egen orimlighet.

Om gällande rätt skall kvarstå oförändrad anser vi att det är angeläget att en ändring av bedömningen i promemorian görs i propositionen. Om viljan är att utvidga dagens inskränkning till att omfatta dessa nyttjanden på Internet måste det beaktas att nyttjandet av bildkonst på Internet är av en annan karaktär än nyttjandet i den tryckta publikationen. När det gäller det typiska nyttjandet på Internet så bör det noteras att ett sådant äger rum under en sammanhängande tidsperiod, från det att tillhandahållandet påbörjas t o m det datum materialet raderas eller spärras för åtkomst, vilket innebär att det knappast kan anses vara en "redogörelse för en dagshändelse" då materialet allttjämt publiceras någon dag efter första publiceringsdagen.

I promemorian anges att det är en ambition att stärka bildupphovsmannens skydd vilket välkomnas. Skrivningen på sidan 245, att det skall finnas *ett visst samband* mellan dagshändelsen och det återgivna konstverket, medför dock att rättigheterna försvagas. Vi anser att den skrivningen sänker nivån på kravet på sambandskravet mellan dagshändelsen och konstverket i förhållande till vad som anges i SOU 1956:25 s 208. Där står att det ska vara en anknytning till det särskilda konstverk eller den konstnär som dagshändelsen handlar om. BUS inställning är således att Pablo Picassos konstverk Guernica inte kan återges i anslutning till en artikel om krig i allmänhet. Däremot kan konstverket nyttjas i anslutning till en artikel om att det har blivit stulet eller att det ställs ut.

BUS yrkar därför att inskränkningens omfattning tydliggörs i propositionstexten. Det måste klargöras hur inskränkningen förhåller sig till tidningarnas och tidskrifternas nyhetsrapportering via Internet samt innebörden av kravet på samband mellan konstverket och dagshändelsen.

Fortsatt översyn av URL

Redan i ett KLYS-förslag från januari 1986 föreslogs att inskränkningen skulle utgå i sin helhet. BUS och KLYS har flera gånger därefter återkommit till kravet.

Idag kan man avtalsvägen säkerställa informationsfriheten så som avsågs då inskränkningen infördes. I SOU 1956:25 s 208 motiveras inskränkningen med följande "Att här upprätthålla det principiella kravet på tillstånd från konstnärens sida skulle försvåra för pressen att lämna allmänheten information på detta åskådliga sätt. Vad angår konstnärens intressen kunna dessa knappast beröras, om ett eller annat av hans verk begagnas för angivna ändamål".

Genom etablerade avtal med BUS är det inte längre svårt för pressen att lämna information till allmänheten. Pressens hantering skulle dessutom ytterligare kunna underlättas genom införande av en avtalslicens på området.

De avtal BUS tecknat med pressen är till sin karaktär klumpsummeavtal. De finns på följande områden:

- Dagspress. Avtal finns med de större aktörerna bl a Dagens Nyheter, Svenska Dagbladet, Göteborgs-Posten, Sydsvenska Dagbladet och Expressen.
- Landsortspress. En avtalsmodell med en mycket låg klumpsumma/år anpassad till de låga upplagorna har etablerats och erbjudits samtliga landsortstidningar.
- Tidskrifter. Sedan flera år tillbaka finns avtal mellan BUS och branschorganisationen Sveriges Tidskrifter. Genom avtalet kan organisationens ca 350 tidskrifter använda verk av de konstnärer som BUS representerar.

Klumpsummeavtalet innebär att en tidning eller tidskrift mot erläggande av en fastställd årlig ersättning får rätt att återge verk av samtliga de upphovsmän som är anslutna till BUS i den omfattning redaktionen själv bestämmer. BUS påtar sig att fördela summan, individuellt, två gånger per år på basis av de återgivningar som gjorts. Vi kan konstatera att genom dagens inskränkningar får individuella bildupphovsmän upplåta sina verk gratis och alldeles i onödan eftersom de verk som återgivits i enlighet med inskränkingsbestämmelsen undantas vid fördelningen av ersättningen.

Användning av bildkonst med stöd av inskränkningen är vanligt förekommande. Inskränkningen har kommit att få en betydelse som inte kan ha varit avsedd, t ex då reportage skrivs om för att få karaktär av dagshändelse. Kravet på samband mellan den aktuella händelsen och de verk som återges utarmas alltmer vilket påverkar balansen mellan allmänhetens intresse av information och bildupphovsmannens intresse av ersättning. Regeln försvårar dessutom det redaktionella arbetet och avtalstecknande eftersom det anses lämpligare att strama upp återgivningen av konst till att passa regeln. Regeln bidrar därför aktivt till att bildkonstnärerna inte får ersättning när verk används.

Utformningen av inskränkningen ställer i flera avseenden bildkonstnärerna i en sämre ställning än övriga upphovsmän. Journalisters rättigheter stärktes vid utmönstringen av pressens lånerätt och motsvarande skärpning bör ske avseende bildkonstnärerna. BUS utgår från att behovet av inskränkningen i 23 § p 2 URL kommer att analyseras mer djupgående i samband med det fortsatta arbetet med att reformera upphovsrättslagen. BUS inställning är att inskränkningen i 23 § p 2 URL på sikt skall utgå och vi är positiva till en förvaltning av ensamrätten med stöd av en avtalslicensbestämmelse.

7.16 Återgivning av konstverk och byggnader

Inledningsvis vill BUS invända mot rubriken där det anges att konstverk återges. Då inskränkningen i 24 § URL endast omfattar det snävare begreppet avbildade förutsätter vi att en ändring av rubriken från återgivning till avbildning kommer att ske i propositionstexten.

Avbildning av konstverk som ställs ut, är till salu eller ingår i en samling.

BUS tillstyrker den föreslagna begränsningen av 24 § andra stycket URL.

Förändringen återställer balansen mellan bildkonstnärrens och utställares och förlags m fl intressen.

Avbildning av konstverk som är stadigvarande anbragt på allmän plats utomhus.

Paragrafen utgör en totalinskränkning av upphovsmannens rätt och är inte acceptabel. Det är därför med stor besvikelse som vi kan konstatera att inskränkningen kvarstår i oförändrad omfattning. Vi noterar att behovet av en översyn av inskränkningen har uppmärksamats genom att det anges att frågan skall övervägas när direktivet är genomfört. Någon form för hur frågan skall övervägas anges dock inte. Vi välkomnar dock förtydligandet i promemorian

som klargör att nyttjanden på Internet inte omfattas av inskränkningen eftersom avbilda endast avser reproduktion i planet (se s 253).

Inskränkningen får ytterst kännbara ekonomiska konsekvenser för upphovsmannen. Förlag, och då framförallt vykortsförlag, tidningar och tidskrifter gynnas ekonomiskt på konstnärens bekostnad. En tydlig tendens är att nyttjande av ersättningsberättigade konstverk ersätts med konstverk som kan användas gratis. Frekvent nyttjande förekommer också i samband med att konstverken i fråga blir symboler för en stad eller en viss miljö. BUS anser därför att inskränkningen skall utmönstras. Vi kan även konstatera att inskränkningen i sin nuvarande utformning inte är förenlig med trestegsregeln, artikel 5:5 i direktivet, eftersom den oskäligt inkräktar på rättighetshavarens legitima intressen.

Vi anser att inskränkningen skulle vara förenlig med trestegsregeln om den begränsades till sin omfattning. Bland annat skall hänsyn tas till om konstverket utgör bildens huvudmotiv och om nyttjandet sker med ett förvärvssyfte. Det skulle medföra att det svenska skyddet åtminstone är lika starkt som i övriga nordiska länder. Vi hänvisar här till ett tidigare givet förslag i ds 1996:61 och vi yrkar att förslaget införs omedelbart.

7.17 Information om dagshändelser genom ljudradio och television.

Fortsatt översyn av URL

BUS anser att trestegsregeln inte beaktats fullt ut vid bibehållandet av inskränkningen avseende bildkonst. Den avtalslicens som finns på området, 26 d § och 26 i § URL, kan utvidgas till att omfatta även nyttjanden i samband med dagshändelser och därmed underlättas TV-företagens arbete ytterligare samtidigt som konstnärens intresse av ekonomisk ersättning tillgodoses.

BUS inställning är att de motiv som anges för inskränkningen avseende bildkonst och brukskonstverk i 25 § URL inte längre är relevanta. Vi vill peka på att konstnärerna företräds av en representativ organisation och TV-företagens nyttjande kan licensieras på ett enkelt sätt. T ex finns avtal mellan BUS (även företrädare för KIF), Föreningen Svenska Tecknare och Svenska Fotografers Förbund å ena sidan och SRAO som företrädare för SVT och UR å andra sidan (motsvarande avtal erbjuds även TV4 och andra TV-företag och produktionsbolag). Det skall framhållas att konstnären i allmänhet inte har något att invända mot programföretagens nyttjanden men att det finns ett starkt behov av ekonomisk kompensation.

På sidan 256 i ds 2003:35 anges att inskränkningen ska bibehållas eftersom det vid **nyhetsförmedling** ofta är ”svårt och tidskrävande att undersöka vilka upphovsrättsliga intressen som kan beröras av ett nyhetsinslag”. BUS anser att det endast undantagsvis kan vara ”svårt”. Huvuddelen av nyhetsinslagen handlar om öppningar av utställningar, erhållna priser eller stipendier eller bemärkelsedagar då det rimligen inte kan vara svårt att ta reda på vem den eller de berörda upphovsmännen är. Att klarera rättigheterna är inte tidskrävande. Det finns redan en avtalslicensbestämmelse på området och det föreligger avtal mellan SRAO och BUS m fl som klargör ersättningsnivåer och övriga villkor. Av villkoren framkommer bl a att ersättning avseende de ca 40 000 konstnärer som BUS representerar skall erläggas till BUS. Vidare skall ersättningen enligt avtalet betalas ut 30 dagar efter sändningen vilket leder till att det inte uppstår en tidsbrist före sändning. Noteras bör inskränkningen i den föreslagna 20a § URL som leder till att verk i bakgrunden m m inte skall ersättas.

Genom vår ständiga bevakning av utsändningar har vi en god kunskap om när bildkonst nyttjas. Vi kan konstatera att det endast är undantagsvis som användning sker i de rena nyhetsprogrammen. Användning sker huvudsakligen i kulturprogram som t ex, SVT-programmen Bildjournalen och Kobra. Dessa program jobbar inte med en daglig deadline som nyhetsprogrammen och det torde därför finnas mer utrymme för att ställa krav på att de skall klarera de rättigheter som nyttjas.

BUS anser att inskränkningen leder till ett extensivt nyttjande av bildkonst i så kallade dagshändelse-reportage. Antalet verk som får visas bör klargöras ytterligare. TV-företagen har en önskan om att för ett så lågt pris som möjligt göra fylliga inslag från aktuella utställningar med visning av många verk. Det gäller framförallt i program om konst och kultur. Det finns således ett starkt intresse hos TV-företagen att töja inskränkningens ramar. Så kallade dagshändelse-reportage handlar inte längre om att ett eller två verk visas i nyheterna. Konstnärens möjlighet att erhålla ersättning påverkas på ett sätt som inte varit avsett.

Idag lägger BUS och framförallt Sveriges Television ner mycket tid på diskussioner runt gränsdragningsfrågor. Det gäller bland annat dagshändelse-återgivning och frågor runt hur många verk som kan visas fritt med stöd av inskränkningen. Genom en begränsning av 25 § URL och en utvidgning av de nyttjanden som omfattas av avtalslicensbestämmelsen skulle TV-företagen få en smidig tillgång till verken och konstnären skulle erhålla rätt till ersättning.

Trots att behovet av en förändring av inskränkningen är angeläget har vi förståelse för att frågan inte rymts i det föreliggande utredningsarbetet. Vi utgår dock från att frågan kommer att analyseras, tillsammans med de övriga inskränkningarna på bildkonstområdet, under det fortsatta arbetet med att reformera upphovsrättslagen.

8. Avtalslicenser

BUS är mycket positivt inställd till de nya avtalslicenser som föreslås i 42 b § URL och 42 d § URL samt utvidgningen i 42 c § URL. Vi anser att förvaltning av rättigheter med hjälp av avtalslicenser är en metod som skapar balans mellan användare och upphovsmän. Vi inser även vikten av att de avtal som bestämmelsen förutsätter sluts.

När det gäller avtalslicensen som föreslås i 42 b § kan vi konstatera att det inte är tillräckligt med en avtalslicens som bara omfattar analoga förfoganden. Företag m fl har behov av att kunna lägga in material som kopieras i interna nätverk eller att via e-mail kunna distribuera det. Vi vet genom marknadsundersökningar, företagna av BONUS Presskopia, att företagen efterlyser avtal gällande digitala nätverk s.k. Intranät. Vidare har det blivit ett av de vanligare skälen till att avtal med BONUS Presskopia sägs upp. Där man tidigare gjorde sammanställningar av pressklipp med hjälp av fotokopiering används nu skanners och lokalt nätverk. Att endast göra analoga förfoganden genom fotokopiering är föråldrat och på utdöende. Vi kan inte se några skäl till varför det inte inför en avtalslicens även på det digitala området, då det är här behoven är som störst. BUS skulle därför önska att en utvidgning görs av avtalslicensen till att omfatta även digital kopiering.

Det bör observeras att bild ofta kopieras, både analogt och digitalt, separat utan anknytning till en text eller för att läggas in i ett eget material som illustration. Så sker i stor omfattning idag i form av elevers redovisningar och uppsatser inom skolan.

Brukskonst

En kommentar rörande avtalslicensen i den föreslagna 42 e § URL är att den endast omfattar bildkonstverk och inte alster av brukskonst.

Brukskonst i form av designade möbler och andra föremål med en praktisk funktion nyttjas inom TV på samma sätt som konstverk. TV-företagen gör porträtt av designers, föremålen ingår i livsstilsprogram om inredning och program om antikviteter (t ex Antikrundan) visar Gustavsbergsserviser av Stig Lindberg o s v. Eftersom nyttjanden av det här slaget inte omfattas av avtalslicensbestämmelsen idag anser BUS att den ska utvidgas till att även omfatta brukskonst.

10. Rättsligt skydd för tekniska åtgärder och elektronisk information om rättighetsförvaltning

BUS önskar uppmärksamma departementet på svårigheten att tillämpa en teknisk åtgärd avseende bilder. Fungerande system för enstaka bilder kommer inte att finnas tillgängliga och i bruk inom en överskådlig tid. Problemen avser hur märkning ska göras av enstaka verk som fotografier och konstverk som inte är utgivna av ett bolag på samma sätt som musik, film och litteratur. Direktivet anger i inledningen att det kommer att krävas att rättighetshavare och upphovsmän ska kunna identifiera och förvalta rättigheter till verk. När den typen av krav ställs är det ytterst viktigt att hänsyn tas till den verklighet som gäller för bildkonsten.

Med vänliga hälsningar

C-Stefan Ahlenius
Ordförande

Mats Lindberg
VD

Bilaga 1, Instruktion, ansökan, blankett samt redovisning Individuell Visningsersättning
Bilaga 2, Regler, blankett samt redovisning Individuell Reprografiersättning.